

АМОРТИЗАЦІЙНІ ВІДРАХУВАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Визначено взаємозв'язки та встановлено вплив амортизаційної політики на ефективність оновлення основних засобів підприємств. Обґрунтовано рекомендації з удосконалення амортизаційної політики в сучасних умовах.

Аннотация. Определены взаимосвязи и установлено влияние амортизационной политики на эффективность обновления основных средств предприятий. Обоснованы рекомендации по совершенствованию амортизационной политики в современных условиях.

Annotation. Interrelationships are defined and amortization policy influence on efficient renewal of enterprises capital assets is determined. Recommendations on the development of amortization policy in current situation are grounded.

Ключові слова: амортизаційні відрахування, амортизаційна політика, амортизація, знос, основні засоби.

Структурні та інституційні перетворення в економіці, що супроводжувалися розбалансуванням економічних відносин, зниженням платоспроможного попиту населення, спричинили різкий спад виробництва та погіршення якості основних засобів підприємств. Тому в контексті сучасних економічних і політичних процесів актуальне місце посідає активізація відтворення основних засобів, зокрема забезпечення ефективної реновації – своєчасного й повноцінного відшкодування та оновлення частин основних засобів на новій техніко-технологічній основі. Від вирішення проблеми відтворення і підвищення ефективності використання основних засобів залежить фінансовий стан підприємства та конкурентоспроможність його продукції на ринку.

Проблеми амортизаційної політики, її роль у процесі відтворення основного капіталу активно досліджують провідні вітчизняні економісти: Баб'як Н. Д., Безуглий А. А., Болховітінова О. Ю., Борисенко З. М., Виговська Н. Г., Галиця І. О., Герасимчук М. С., Городянська Л. В., Губарева І. О., Лук'янченко О. О., Лях Л. В., Орлов П. А., Пархоменко В. М., Саган Т. Л., Чумаченко М. Г., а також російські вчені: Александров В. В., Баранов Д. А., Кантор Л. М., Куренков Ю. В., Любимцев Ю. І., Павлов А. С., Сенчагов В. К. та ін.

Метою дослідження є визначення взаємозв'язків та встановлення впливу амортизаційної політики на ефективність оновлення основних засобів підприємства.

Завдання дослідження – теоретичне обґрунтування процесів відтворення основних засобів підприємств в умовах сучасної економіки з урахуванням останніх змін у правовому середовищі, визначення взаємозв'язків між амортизаційною політикою та ефективністю оновлення основних засобів, обґрунтування напрямів реформування амортизаційної політики підприємств.

Об'єкт дослідження становить процес відтворення основних засобів.

Предметом дослідження є амортизаційні відрахування як джерело відтворення основних засобів.

Основні фонди – це основа процесу виробництва на будь-якому підприємстві. Вони беруть безпосередню участь у процесі перетворення предмета праці в готову продукцію, слугують для створення нормальних умов здійснення виробничого процесу. Отже, відсутність основних фондів унеможливує виробництво продукції (робіт, послуг).

Але в умовах ринкових відносин для підприємства важливо не тільки забезпечити виробничий процес усіма необхідними основними фондами, але й своєчасно їх оновлювати.

Оцінювання ситуації, яка склалася на сьогодні в Україні, показує, що більша частина споруд, техніки та обладнання українських підприємств зношена фізично і застаріла морально й тому потребує заміни. За офіційними даними і експертними оцінками, більше 50 % основних засобів усіх підприємств країни є застарілими. Так, рівень спрацювання техніки, обладнання, транспортних засобів і інших активів становить 80 – 90 %. Вони вже не забезпечують ефективного та інтенсивного виробництва. А це призводить до великих виробничих витрат. Адже, застосовуючи морально застаріле обладнання, підприємства часто вимушені використовувати морально застарілі технології, які закладені під час створення цієї техніки.

У світовій практиці вирішальна роль у здійсненні процесу оновлення устаткування належить амортизаційним відрахуванням. Це пояснюється перевагою амортизаційних відрахувань порівняно з іншими джерелами інвестицій: за будь-якого фінансового стану підприємства амортизаційні відрахування мають місце і завжди залишаються у його розпорядженні.

Для відшкодування вартості зношеної частини основних фондів кожне промислове підприємство робить амортизаційні відрахування, тобто встановлює певну грошову компенсацію відповідно до розмірів фізичного спрацювання й техніко-економічного старіння.

Сучасний аналіз відтворення основних засобів та амортизаційної політики в Україні свідчить про те, що

оновлення та недосконалість економічного механізму амортизації, що не сприяє налагодженню нормального процесу відтворення.

Залучені джерела інвестицій, такі, як кредити чи кошти іноземних інвесторів, у найближчий час залишатимуться неефективними для покращення технічного стану підприємства та його модернізації. Тому варто в першу чергу приділяти увагу розвитку механізму самофінансування відтворення основних фондів та вдосконаленню амортизаційної політики підприємства. Позитивними аспектами є такі: простота та швидкість залучення, висока віддача за критерієм прибутковості капіталу, який інвестується, істотне зниження ризику неплатоспроможності та банкрутства підприємства при їх використанні, повне збереження управління під контролем засновників підприємства.

Однак використання внутрішніх джерел відтворення основних засобів має і такі недоліки: обмежений обсяг залучення, що веде за собою скорочення можливостей розширення інвестиційної діяльності, та обмеження зовнішнього контролю за ефективністю використання власних інвестиційних ресурсів.

Сьогодні досить актуальною є проблема формування такої амортизаційної політики в Україні, яка б створювала сприятливі умови для стимулювання процесу оновлення основних засобів, сприяла зміцненню фінансової бази підприємств, їх інноваційній орієнтації і була інструментом поєднання підприємницьких і загальнодержавних економічних інтересів у сфері науково-технічного прогресу. Тому вирішенню цієї проблеми значну увагу приділяють як теоретики, так і практики.

О. Болховітінова досліджує напрями вдосконалення амортизаційної системи, враховуючи необхідність поліпшення методичної бази складання зведеного балансу фінансових ресурсів. Вона зазначає, що серед проблем, які в контексті сучасних економічних і політичних процесів є пріоритетними у сфері державного піклування, важливе місце посідає активація відтворення основного капіталу, зокрема ефективної реновації – своєчасного і повноцінного відшкодування та оновлення елементів основного капіталу на вищій технологічній основі [1, с. 81].

Амортизаційна політика поєднує в собі широке коло взаємопов'язаних питань, які характеризують економічну сутність амортизації, відображають управління амортизаційними відрахуваннями, впливають на зростання інвестиційної діяльності. Її основними складовими є визначення, класифікація, розподіл за групами, облік і вартісна оцінка основних засобів; порядок змін первинної та балансової вартості основних засобів та визначення їх справедливої вартості; методи, норми та порядок нарахування амортизації й використання амортизаційних відрахувань; практичне застосування окремих положень у разі зміни очікуваних економічних вигод від використання тих чи інших об'єктів основних засобів; створення реального ресурсу підприємств для відшкодування зносу їх основного капіталу і фінансування за рахунок амортизаційних відрахувань процесу відтворення.

Для відновлення відтворювальної функції амортизаційних відрахувань автор вважає за доцільне для нарахування амортизації в обов'язковому порядку визначити реальну залишкову вартість основних засобів. Здійснити це слід шляхом переоцінки, тобто доведення залишкової вартості до рівня справедливої, адже достовірна оцінка є запорукою нарахування реальних сум амортизаційних відрахувань, що мають, у свою чергу, забезпечити просте відтворення основних засобів.

На сьогодні переоцінка основних засобів є правом підприємства, а не його обов'язком, тому ніхто не може змусити підприємство зробити переоцінку, якщо воно вважає її недоцільною і навіть якщо розбіжності між залишковою і справедливою вартістю основних фондів досить суттєві для підприємства.

Методичні основи регулювання оцінки майна закріплені Законом України "Про оцінку майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність в Україні", а також у нормативно-правових актах з оцінки майна, затверджених Кабінетом Міністрів України. Відповідно до П(С)БО 7, підприємство може переоцінювати об'єкт основних засобів, якщо залишкова вартість даного об'єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату балансу, при цьому індекс переоцінки визначається діленням справедливої вартості об'єкта, який переоцінюється, на його залишкову вартість. Таким чином, стандартом в основу переоцінки об'єктів основних засобів покладено визначення їх ринкової вартості, тобто вартості, за яку можливе відчуження об'єкта оцінки на ринку аналогічного майна на дату оцінки за угодою, укладеною між покупцем і продавцем. Відповідно до Господарського кодексу України, амортизаційна політика повинна спрямовуватись на створення суб'єктами господарювання найсприятливіших та рівноцінних умов забезпечення процесу простого відтворення основних фондів переважно на якісно новій технологічній основі [2, с. 165].

Дана проблема виходить за рамки суто облікових питань. Кошти для відтворення основних засобів не з'явилися лише за рахунок амортизаційних нарахувань. Необхідно, щоб ця сума не лише була нарахована на папері, а ще й акумульована, наприклад, на окремому рахунку в банку. Лише за таких умов ми можемо говорити про створення амортизаційного фонду як джерела відтворення основних фондів.

Міністерством промислової політики спільно з Мінфіном, Мінекономіки та рядом інших міністерств та відомств було опрацьовано зміни до чинного законодавства з питань амортизаційної політики, наближення бухгалтерського обліку до податкового, де передбачено пооб'єкту податкову амортизацію, що дають змогу посилити ефективність контролю за порядком обчислення амортизації.

Після проведення реформи амортизаційної системи між податковим та бухгалтерським обліками виникли істотні розбіжності у методах нарахування амортизації. Якщо для цілей оподаткування амортизація нараховується на залишкову вартість основних засобів, то відповідно до П(С)БО 7 "Основні засоби" економічна амортизація може нараховуватись із застосуванням 5 методів: 1) прямолінійного; 2) зменшення залишкової вартості; 3) прискореного зменшення залишкової вартості; 4) кумулятивного; 5) виробничого [3]. Але після прийняття НКУ методи нарахування амортизації будуть змінені.

Згідно з Наказом "Про облікову політику та організацію бухгалтерського обліку" на підприємстві "УПЕК Трейдинг" нарахування амортизації на підприємстві до затвердження НКУ слід нараховувати кожного місяця із застосуванням методу зменшення залишкової вартості за нормами податкового обліку.

З метою відтворення у підприємств мотивації у нові основні фонди доцільно скасувати порядок їх включення до складу валових витрат. На суму витрат на поліпшення основних фондів має збільшуватись вартість основних фондів відповідної групи, і зазначені витрати мають амортизуватись у складі основних фондів. Подальша практика віднесення витрат на поліпшення основних фондів до складу валових витрат посилюватиме технологічне відставання української економіки [4, с. 95].

Для подолання відповідних негативних тенденцій в амортизаційній політиці доцільно переглянути підходи до формування груп основних фондів та встановлення для них норм амортизації. Спираючись на досвід розвинутих країн, пріоритет у нарахуванні амортизації в оподаткуванні має бути відданий сучасним засобам виробництва, таким, як автоматизовані лінії виробництва, енергозберігаюче устаткування, системи очищення та захисту навколишнього середовища тощо.

З метою активізації інвестиційних процесів в економіці України Указом Президента України від 7 березня 2001 р. № 169/2001 схвалено Концепцію амортизаційної політики, яка спрямована на підвищення фінансової заінтересованості суб'єктів господарювання у здійсненні інвестицій в основний капітал за рахунок коштів власних амортизаційних фондів. З цією метою пропонується:

надавати податкові знижки тільки тим суб'єктам господарювання, які мають документальне підтвердження інвестиційного використання коштів амортизаційного фонду;

запровадити для кожної групи основного капіталу економічно об'ґрунтовані індикативні норми для нарахування економічної амортизації та діапазони припустимих відхилень, у межах яких суб'єкти господарювання обирають конкретні норми економічної амортизації самостійно.

У результаті проведення цих заходів очікується поліпшення фінансових результатів господарювання суб'єктів господарської діяльності та формування бази даних для об'єктивної оцінки параметрів руху основного капіталу, необхідної для розробки прогнозів і програм економічного й соціального розвитку.

Варто зазначити, що необхідною умовою відтворення основних фондів є, передусім, розвиток та вдосконалення відтворювальної функції амортизації, для чого необхідно здійснювати переоцінку вартості основних засобів, що використовуються підприємством, необхідно опрацювати питання оптимізації норми ставок амортизації. Доцільне запровадження чіткішого державного регулювання використання амортизаційних коштів. Доречно звернути увагу на чітке формування інформаційних ресурсів щодо аналізу показників придатності основних засобів, що, безумовно, позитивно вплине на ефективність амортизаційної політики.

Як напрямки подальших досліджень варті уваги особливості управління витратами на відтворення основних фондів підприємства; економічна ефективність використання потенціалу основних засобів підприємств; ефективність використання основних засобів.

Наук. керівн. Тютюнник П. С.

Література: 1. Болховітінова Ю. А. Амортизація як елемент розрахунку зведеного балансу фінансових ресурсів (методологія прогнозних обчислень) / Ю. А. Болховітінова // Економіка і прогнозування : науково-аналітичний журнал. – 2005. – № 1. – С. 77–91. 2. Асмолова Г. Механізм регулювання відтворення основних засобів підприємства / Асмолова Г. // Економіст. – 2008. – № 7. – С. 165. 3. Про затвердження положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" : Наказ Мінфіну України від 27.04.2000 року № 92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. 4. Парнюк В. О. Про головні напрями реформування амортизаційної політики / В. О. Парнюк // Фінанси України. – 2006. – № 9. – С. 93–104. 5. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст.144, п. 10. 6. Любарська М. Є. Управління відтворенням основних фондів на підприємстві шляхом амортизації / М. Є. Любарська // Финансовые рынки и ценные бумаги. – 2009. – № 6. – С. 32–35. 7. Чорна І. О. Ефективність використання виробничих фондів та розробка пропозицій щодо її поліпшення / І. О. Чорна // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – № 2. – С. 212–216.